

ทุนมนุษย์และค่าสินไหมทดแทนของการกระทำละเมิด จนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย Human Capital and Compensation for Wrongful Death

ศรายุทธ เรืองสุวรรณ*

Sarayut Rueangsuwan

สุภาวีนี จีวะสุวรรณ**

Supavinee Jevasuwan

■ บทคัดย่อ

กฎหมายว่าด้วยการกระทำละเมิดกำหนดหลักการว่า ค่าสินไหมทดแทนเป็นไปเพื่อชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหายให้คืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด แต่ในกรณี que ผู้เสียหายถึงแก่ความตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนหาได้ทำให้ผู้เสียหายคืนสู่สภาพเดิมได้ ศาลไทยมีแนวทางการตัดสินให้การชดเชยความเสียหายเฉพาะค่าเสียหายทางตรงที่สามารถระบุได้เป็นตัวเลข แต่ไม่ได้รวมถึงค่าเสียหายที่ไม่สามารถระบุเป็นตัวเลขที่ชัดเจนได้ ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้มุ่งสำรวจวรรณกรรมทางด้านนิติปรัชญาและการบัญชี เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยละเมิด โดยปรับใช้การวิเคราะห์ที่หลากหลายและหลักฐานเชิงประจักษ์ทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งนี้ องค์ความรู้ทางด้านนิติเศรษฐศาสตร์เสนอแนะว่า คุณค่าของมนุษย์ คือ ความเป็นเหตุเป็นผล การมีชีวิตเพื่อส่วนรวม ดังนั้น การกำหนดค่าสินไหมทดแทนสมควรพิจารณาคุณค่าดังกล่าวอย่างถ่วงถ้ และเพื่อป้องกันเหตุละเมิดในอนาคต ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษก็สมควรถูกนำมาปรับใช้ในบริบทของประเทศไทยเช่นเดียวกัน

* รองศาสตราจารย์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor, Thammasat Business School, Thammasat University

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assistant Professor, Kasetsart Business School, Kasetsart University

Received: March 14, 2024 Revised: April 19, 2024 Accepted: April 22, 2024

คำสำคัญ: ละเมิด, ค่าสินไหมทดแทน, การบัญชี, นิติปรัชญา, นิติเศรษฐศาสตร์

■ Abstract

The Wrongful Act indicates that the compensation is expected to be a remedy for any damage as if it never happens. However, considering the wrongful death, the compensation cannot normalize such situations. Thai justice court does not accept mental damage, only direct damage with estimated cost can be compensated. Therefore, this research is to explore the literature on legal philosophy and accounting in order to suggest improvements in the Wrongful Act using various analytical approaches and empirical evidence on economics. Based on knowledge of legal economics, the value of human life is one's rationality and contributions to society. Hence, the compensation should be carefully addressed with these properties to avoid any wrongful action in the future. Likewise, the compensation for punitive damages should be applied in the context of Thailand.

Keywords: Wrongful Act, Compensation, Accounting, Legal Philosophy, Legal Economics

■ บทนำ

ในประเทศไทย ค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดจะพิจารณาเฉพาะค่าเสียหายโดยตรง เนื่องจากค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะขึ้นอยู่กับ การพิสูจน์ความเสียหายของโจทก์ อย่างไรก็ตาม ศาลแพ่งจะมีได้พิจารณา ค่าสินไหมทดแทนที่ไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเงินได้ เช่น ค่าเสียหายทางจิตใจ ค่าเสียโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากบุคคลอื่นเป็นที่รักยังมีชีวิตอยู่ เป็นต้น คำพิพากษาตามแนวทางดังกล่าวอาจสร้างความไม่ยุติธรรมเกี่ยวกับการพิจารณาคชดเชยความเสียหายจากการกระทำละเมิด เนื่องจากผู้เสียหายอาจได้ค่าเสียหายน้อยกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และขัดแย้งกับหลักการชดเชยเยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด

ขณะที่สำนักปรัชญาที่มุ่งพิจารณาความเป็นไปของชีวิตของมนุษย์เสนอแนะว่า การวัดมูลค่าชีวิตมนุษย์เป็นการสะท้อนโลกทัศน์ของแต่ละศาสตร์ ในแง่หนึ่ง สังคมตระหนักดีว่า ชีวิตมนุษย์นั้นประเมินค่ามิได้หรือไม่สามารถตีราคาได้อันเป็นไปตามหลัก “ความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตมนุษย์ (Sanctity of Life)” (Kant, 1969, pp.60) ขณะที่อีกแง่หนึ่ง นักปรัชญาก็เห็นว่า แท้จริงแล้วชีวิตมนุษย์ได้รับอนุญาตให้ตีราคาเป็นตัวเงินได้ โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและตรรกะที่ถูกต้อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาเพื่อสร้างความยุติธรรมจึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกรณีของการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย (Bayles, 1978, p.20)

การกำหนดค่าเสียหายสำหรับการกระทำละเมิดนั้นถูกบังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 เรื่องละเมิด อันเป็นกฎหมายทั่วไปที่ว่าด้วยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าจะต้องคำนวณมูลค่าอย่างไร แต่ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้ตามระดับของความร้ายแรงของพฤติการณ์ของการกระทำละเมิดนั้น คำพิพากษาศาลฎีกาของประเทศไทยที่ผ่านมามีถึงหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทน 2 ประการ ได้แก่ หลักการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย และหลักการพิจารณาพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำละเมิด ดังนั้น ศาลไทยจึงมุ่งวัตถุประสงค์สำคัญของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด แต่กรณีของการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตายถือเป็นกรณีที่ศาลไม่สามารถนำสภาพเดิมกลับคืนสู่ผู้เสียหายโดยตรงและโดยอ้อมได้

■ วัตถุประสงค์

การศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดให้ครอบคลุมความเสียหายทั้งหมดและเป็นธรรมกับคู่กรณีจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นบทความวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งสำรวจวรรณกรรมทางวิชาการ และวิเคราะห์เชิงทฤษฎีของกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนบนพื้นฐานของแนวคิดทางนิติเศรษฐศาสตร์ รวมถึงนำเสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วย

การกระทำละเมิดของประเทศไทยที่เหมาะสมในลำดับท้ายสุด

■ วรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมายลักษณะละเมิดและค่าสินไหมทดแทน

บทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดความผิดเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในทางอันมิชอบที่กระทบต่อบุคคลอื่น และก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลนั้น หรือ “การกระทำละเมิด” สามารถสืบสาวที่มาย้อนไปถึง “กฎหมายตาลีโอนิส (Lex Talionis)” บทบัญญัติดังกล่าวถูกจารึกไว้ในพระคัมภีร์ไบเบิล ภาคพันธสัญญาเดิม เล่มที่ 2 หรือหนังสืออพยพ (Exodus) ซึ่งวางหลักกฎหมาย “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน (An Eye for an Eye, a Tooth for a Tooth)” อันปรากฏใน Hiers (2010, pp.473-481)

แต่เมื่อพัฒนาการทางรัฐศาสตร์และการเมืองการปกครองเจริญก้าวหน้าตามกาลเวลา กฎหมายตาลีโอนิสก็ได้ยกเลิกไป เนื่องจากหลักคิดที่สะท้อนถึงความโหดร้ายและป่าเถื่อนของความไร้อารยธรรมของมนุษยชาติ และต้นกำเนิดอันมืดมนของประวัติศาสตร์กฎหมาย (VanDrunen, 2007, p.945) หากพิจารณาถึงความเจริญทางวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ การกำกับดูแลความสงบสุขของรัฐจึงเข้ามาแทนที่ด้วยการใช้อำนาจอรัฐเข้าจัดการลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิด และบังคับให้ชดเชยเยียวยาผู้เสียหายด้วยจำนวนเงินแทน ทั้งนี้ กรณีของการลงโทษโดยรัฐ ซึ่งบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดฐานกระทำละเมิดต้องชดเชยค่าเสียหาย สะท้อนความคิดที่ว่า ผู้กระทำความผิดถือเป็นลูกหนี้หนี้แท้จริงของผู้เสียหาย

แนวความคิดเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

ในด้านหนึ่ง ประมวลกฎหมายแพ่งของโรมันวางหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาชดเชยจากการกระทำละเมิดไว้ในตัวบทอย่างชัดเจน อันเป็นที่มาของทฤษฎีว่าด้วยหนี้ (Theory of Obligations) กรณีเหตุการณ์ที่มีการกระทำละเมิดและมีผู้เสียหายเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะมีความสัมพันธ์ทางหนี้เพียงโสดเดียว ผู้เสียหายหาได้มีสิทธิกระทำการแก้แค้นหรือเอาคืนผู้กระทำความผิดไม่ ด้วยเหตุนี้ผู้กระทำความผิดฐานละเมิดจึงต้องชำระหนี้ด้วยการจ่ายค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายให้เท่าเทียมแก่กรณี อันเป็นสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง (Chomsevok, 2007, p.12) วัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเป็นไปเพื่อการเยียวยาชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเพียงเท่าที่ตนเสียหายเท่านั้น (PhraSarasaspraphun, 2011, pp.32-35)

ในอีกด้านหนึ่ง ระบบกฎหมายจารีตประเพณีพัฒนากฎหมายว่าด้วยการกระทำละเมิดโดยหาได้มีหลักทั่วไปให้ยึดถือ แต่จักพิจารณาว่าการกระทำที่เกิดขึ้นเข้าหลักเกณฑ์เฉพาะของการกระทำละเมิดประเภทใด กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพิจารณาว่า พฤติกรรมใดเป็นการกระทำละเมิดนั้น กฎหมายจะปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับหลักเกณฑ์การกระทำละเมิดเฉพาะเรื่อง เช่น การกระทำเกี่ยวกับประมาทเลินเล่อก็จะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์เฉพาะของหลักประมาท

เลินเล่อ (Negligence) เป็นต้น กฎหมายการกระทำละเมิดของระบบกฎหมายจารีตประเพณีจึงมีความคล้ายคลึงความเป็นกฎหมายอาญาพอสมควร หลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนจะครอบคลุมถึงการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย และการบังคับให้ผู้กระทำละเมิดชำระค่าปรับอีกส่วนหนึ่งซึ่งมิได้มุ่งชดเชยความเสียหายโดยตรง เช่น ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือค่าเสียหายที่เป็นการซ้ำเติม (Aggravated Damages) เป็นต้น (Chomsevok, 2007, p.13)

ทั้งนี้ การกำหนดค่าสินไหมทดแทนมีสาระสำคัญ ได้แก่ การเยียวยาชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจากการกระทำละเมิดโดยผู้กระทำละเมิด อันเป็นไปตามทฤษฎีว่าด้วยหนี้ ที่ถือว่าการกระทำละเมิดเป็นหนี้ทางแพ่งที่ผู้กระทำละเมิดถูกบังคับให้ชดเชยหรือชำระค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้กลับคืนสู่สภาพเดิมประหนึ่งว่าหาได้มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้นไม่ ซึ่งการกำหนดค่าสินไหมทดแทนสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทตามหลักเกณฑ์ของวัตถุประสงค์ของการกำหนดค่าสินไหมทดแทน (Phoowatpiboo, 2019, pp. 160-161) ดังต่อไปนี้

หนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหาย (Compensatory Damages) หมายถึง ค่าสินไหมทดแทนที่มุ่งชดเชยหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายอย่างแท้จริงโดยไม่คาดหวังกำไรหรือขาดทุนให้เกิดแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เสมือนหนึ่งว่าการกระทำละเมิดหาได้เกิดขึ้นไม่ ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนประเภทนี้จึงมีทั้งค่าสินไหม

ทดแทนที่เป็นจำนวนเงินและมีจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนประเภทนี้ถูกใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

สอง ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ (Punitive Damages) หมายถึง ค่าสินไหมทดแทนที่มีได้มุ่งหมายเพียงแค่ชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายแต่อย่างเดียว หากแต่มุ่งบังคับใช้เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบแก่ผู้กระทำละเมิดและป้องปรามการกระทำละเมิดโดยผู้อื่นที่มีความน่าจะเป็นที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ค่าสินไหมทดแทนประเภทนี้ถูกใช้อย่างแพร่หลายในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี

ทั้งนี้ หลักพื้นฐานของค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ คือ การกำหนดค่าปรับที่สูงเพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำละเมิดเกิดความเข็ดหลาบและจดจำจนไม่คิดที่จะหวนกลับมากระทำพฤติกรรมเดิมอีกในอนาคต รวมทั้งเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่นอันเป็นการป้องปรามการกระทำละเมิดที่มีลักษณะเดียวกันในกาลข้างหน้าอีกด้วย หากค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเกิดประสิทธิผล วัตถุประสงค์ท้ายสุดของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนประเภทนี้ก็จะบรรลุผล กล่าวคือ สังคมจะเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขนั่นเอง (Chomsevak, 2007, p.14)

อนึ่ง การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ (Punitive Damages) จะนำทฤษฎีว่าด้วยการคาดเห็น (Foreseeability Theory) มาประยุกต์ใช้ด้วย ซึ่งหมายถึง หากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดของผู้กระทำละเมิดมีความเกี่ยวข้องกับเหตุ (Cause) อันแต่ผู้กระทำละเมิดสามารถหรืออาจคาดเห็นผล

ที่เกิดขึ้นได้ ผู้กระทำละเมิดก็ยังคงต้องรับผิดชอบจากการกระทำละเมิด หากได้ปิดความรับผิดชอบได้ไม่ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีว่าด้วยการคาดเห็นมักจะเกิดขึ้นในการพิจารณาของศาลประเทศอังกฤษ

■ การวิเคราะห์เชิงทฤษฎี

โดยหลักการแล้ว การกำหนดค่าสินไหมทดแทนก็เพื่อที่จะชดใช้เยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด อันมุ่งประโยชน์แก่ผู้เสียหายเป็นสำคัญ คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ที่ปรากฏในกฎหมายของประเทศไทยเป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “Compensation” อันมีความหมายว่า การชดใช้เยียวยา ซึ่งมีได้จำกัดเพียงแต่การชดใช้เยียวยาด้วยตัวเงินเท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมถึงการกระทำอื่น ๆ อันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งสามารถชดใช้เยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมประหนึ่งว่ามิได้มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้นด้วย

หากพิจารณาหลักการชดใช้เยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุดร่วมกับมาตรา 438 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว จะเห็นได้ว่า กฎหมายว่าด้วยการกระทำละเมิดของประเทศไทยมีหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนประกอบด้วย 2 ประการ ได้แก่ หลักการเยียวยาผู้เสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และหลักการพิจารณาพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำละเมิด (Chomsevak, 2007, p.97) ดังนั้น หากผู้ใดกระทำการละเมิดต่อทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้นั้นย่อมต้องชดใช้เยียวยาด้วยการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วยตัวเงินตามราคาทรัพย์สินหรือการกระทำใด ๆ ที่จะทำให้ทรัพย์สินอยู่ในสภาพเดิม เช่น การคืนทรัพย์สิน เป็นต้น

แต่หากผู้เสียหายยังคงประสบความเสียหายอื่นอีก ผู้นั้นย่อมต้องชดใช้เยียวยาความเสียหายนั้นด้วย

แต่กระนั้นก็ตาม ความเสียหายที่ยากต่อการคำนวณเป็นตัวเงินหรือความเสียหายมิได้ปรากฏอย่างชัดเจน เช่น ค่าของชีวิต ความทุกข์ทรมานอันเกิดจากการกระทำละเมิด หรือความอับอายขายหน้า เป็นต้น ผู้เสียหายจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิสูจน์ความเสียหายให้ศาลเชื่ออันเป็นไปตามหลักการ “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์” และก็เป็นความยากลำบากที่จะพิสูจน์ให้เห็นโดยไม่มีค่าโต้แย้ง เนื่องจากการพิสูจน์ดังกล่าวมีรากฐานแห่งความไม่แน่นอนเป็นที่ตั้ง เหตุด้วยความไม่แน่นอนนี้ทำให้ศาลมีแนวโน้มที่จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่น้อยกว่าความเป็นจริงหรือจำนวนที่ควรจะเป็น ยกตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 339/2531 ซึ่งศาลไม่กำหนดให้ค่าเสียโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของค่าสินไหมทดแทน โดยศาลพิพากษาว่า การได้รับบาดเจ็บจนเป็นเหตุให้ต้องพักการศึกษาเล่าเรียนไม่มีกฎหมายในเรื่องละเมิดให้รับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แม้ว่าโจทก์มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยผู้กระทำละเมิดได้ เหตุด้วยทบทวนทุกข์ทรมานหรือเสื่อมสภาพอนามัยและการมีรอยแผลเป็นติดตัวเป็นผลโดยตรงแห่งการละเมิดของจำเลย หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 5782/2538 ซึ่งศาลกำหนดระยะเวลาขาดไว้อุปการะเลี้ยงดูเพียงแค่ 10 ปีเท่านั้น โดยศาลเห็นว่า ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดูข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 กำหนดค่าขาดอุปการะตามกฎหมายให้แก่โจทก์เดือนละ

1,500 บาท เป็นเวลา 10 ปี เป็นเงิน 180,000 บาท เป็นจำนวนที่สมควรแล้ว เป็นต้น

แม้ว่าการกำหนดค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดของประเทศไทยยังมีค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษที่บังคับไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นต้น ซึ่งจะกำหนดขอบเขตของจำนวนค่าเสียหายเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละฉบับ แต่ปัญหาพื้นฐานของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนก็ยังคงดำรงอยู่ กล่าวคือ ค่าสินไหมทดแทนจะถูกคำนวณอย่างเหมาะสมได้อย่างไร

กรณีการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตายอาจทำให้เข้าใจได้ว่าการพิสูจน์ความเสียหายของโจทก์มีความลำบากยากยิ่งที่จะแสดงให้ศาลเห็นว่า ความเสียหายของตนที่ดีค่าเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนแล้วมีมูลค่าเพียงใด ความไม่แน่นอนดังกล่าวก็ย่อมนำมาซึ่งปัญหาในการพิสูจน์หรือหน้าที่การนำสืบของโจทก์ที่ยุ่งยากซับซ้อน กรณีเช่นนี้ศาลไทยมักจะกำหนดความเสียหายด้วยแนวคิดอนุรักษนิยม กล่าวคือ คดีที่มีการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ศาลมักจะกำหนดระยะเวลาขาดอุปการะเลี้ยงดูเพียงแค่ว่าไม่เกิน 10 ปีเท่านั้น (Tangkitvanich et al., 2010, p.8) หากอ้างอิงจากตารางมรณะที่แสดงอายุเฉลี่ยของประชากรหรือระยะเวลาที่ครบเกษียณอายุจากการทำงานแต่อย่างใด ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2502 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1550/2518 หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 789/2502 เป็นอาทิ

■ ผลการวิเคราะห์

หลักพื้นฐาน

ในแง่หนึ่ง สังคมตระหนักดีว่า ชีวิตมนุษย์นั้นประเมินค่ามิได้หรือไม่สามารถตีราคาได้ หรือเป็นไปตามหลัก “ความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตมนุษย์ (Sanctity of Life)” กรณีนี้เทียบเคียงกับข้อเท็จจริงที่ว่า ชีวิตของผู้คนหาเปรียบได้กับจำนวนเงินหรือสิ่งของมีค่าไม่ เช่น งานประพันธ์ของอิมมานูเอล คานท์ ที่ยกย่องว่า ความเป็นมนุษย์เป็นเกียรติภูมิและไม่สามารถประเมินค่าได้เป็นต้น (Kant, 1969, p.60) ขณะที่อีกแง่หนึ่งนักปรัชญาเห็นว่า แท้จริงแล้วชีวิตมนุษย์ได้รับการอนุญาตให้ตีราคาเป็นตัวแทนได้โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและตรรกะที่ถูกต้อง ยกตัวอย่างเช่น ข้อพิจารณาว่าด้วยจริยธรรมทางชีววิทยาที่เปรียบเทียบระหว่างการลงทุนทางการเงินและการรักษาชีวิตผู้คน เป็นต้น

การตระหนักถึงชีวิตมนุษย์มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานนับตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ เช่น การแสดงทรรศของอริสโตเติลว่าด้วยเหตุผลของการดำรงชีพของมนุษย์ เป็นต้น โดยพื้นฐานแล้ว คุณค่าของชีวิตมนุษย์ถือเป็นเกณฑ์ขั้นปฐมของบรรทัดฐานแห่งวัฒนธรรม ศาสนา และศีลธรรม หากสำรวจหลักการของรัฐประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ หลัก “สิทธิในการมีชีวิต (Right to Life)” เป็นเครื่องสะท้อนถึงการให้ความสำคัญของการดำรงอยู่ของปัจเจกชน ในขณะเดียวกันหลักสิทธิในการมีชีวิตก็เป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของปัจเจกชนที่รับรู้กันเป็นสากล

แต่ดังที่กล่าวไว้แล้ว ปรัชญาทางกฎหมายว่าด้วยคุณค่าแห่งชีวิตมีความหลากหลายในเชิงแนวคิดอันเป็นไปตามพัฒนาการของแต่ละสมัย มาตรฐานทางปรัชญา (Philosophy Locus Classicus) เกี่ยวกับคุณค่าแห่งชีวิตของมนุษย์คือ ชีวิตหาประเมินค่ามิได้ และหาได้มีสิ่งใดเทียบเคียงหรือทดแทนชีวิตมนุษย์ได้ กรณีเดียวที่สังคมเห็นว่า การสูญเสียชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่รับฟังได้ คือ กรณีของความสูญเสียนั้นจะช่วยปกป้องความสูญเสียที่ใหญ่หลวงกว่า เพราะฉะนั้น มีเพียงชีวิตของมนุษย์เท่านั้นที่จะทดแทนชีวิตของมนุษย์ได้ (Bayles, 1978, p.20)

ประเด็นทางปรัชญาที่พึงพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์กับการคำนวณมูลค่าทางการเงินหรือการตีราคาชีวิตประกอบด้วย 3 ประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การพิจารณาถึงความแตกต่างอย่างเฉพาะเจาะจงระหว่างประเด็นของจำนวนเงินของมูลค่าแห่งชีวิต (Issue of Amount) กับประเด็นของการกระจายตัวของมูลค่าแห่งชีวิต (Issue of Distribution) การพิจารณาประเด็นนี้จะช่วยให้การดำเนินนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขเป็นไปได้โดยเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น รัฐควรจะต้องลงทุนในโครงการวิจัยเพื่อการรักษาชีวิตของประชาชนของตนเป็นเงินจำนวนเท่าใด เป็นต้น คำถามดังกล่าวโยนไปสู่แนวคิดรวบยอดว่า มูลค่าทางการเงินเท่าใดที่รัฐเห็นว่าคุ้มค่าสำหรับการป้องกันความสูญเสียต่อชีวิตของประชาชน และนั่นคือ การตีราคาชีวิตมนุษย์โดยนัยนั่นเอง การพิจารณาการกระจายตัวของมูลค่าของชีวิตยังรวมถึงการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณไปสู่โครงการป้องกันการ

สูญเสียต่อชีวิตของประชาชนกลุ่มใด เช่น ทารก ผู้สูงอายุ หรือครอบครัวของผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น ประเด็นข้างต้นมุ่งให้ความสำคัญต่อการกระจายตัวของมูลค่าของชีวิตมากกว่าการวัดมูลค่าชีวิตโดยสัมบูรณ์

ประเด็นถัดมา การพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างมูลค่าของชีวิตโดยโสดเดี่ยว (Value of Life Per Se) และมูลค่าของชีวิตที่ดำรงอยู่ต่อไป (Value of Existing Life) แม้นักปรัชญาบางคนจะกล่าวว่า ชีวิตมีค่าด้วยตัวมันเอง ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ และต่างก็ต้องได้รับความเคารพเช่นเดียวกัน แต่หลายคนก็กล่าวถึง ชีวิตที่เหลืออยู่ที่สร้างคุณค่าแก่สังคม กล่าวคือ ประเด็นคุณค่าของชีวิตมิได้อยู่ที่การมีชีวิต แต่อยู่ที่การใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ที่จะอำนวยประโยชน์ต่อไปอย่างไร และนั่นคือ มูลค่าของชีวิต

ประเด็นสุดท้าย การพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างมูลค่าของชีวิตเชิงปัจเจก (Personal Value of Life) และมูลค่าของชีวิตเชิงสังคม (Social Value of Life) มูลค่าของชีวิตเชิงปัจเจกคือ สิ่งที่ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญต่อชีวิตของพวกเขาเอง และถือว่าเป็นคุณค่าที่พวกเขานั้นยอมรับ ขณะที่มูลค่าของชีวิตเชิงสังคม คือ คุณค่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดมีต่อผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม และเป็นที่แน่นอนว่า มูลค่าทั้งสองประเภทหาได้เท่ากันไม่ ตรรกะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่แต่ละคนต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ แม้ว่าการวัดคุณค่าของชีวิตมนุษย์จะกระทำมิได้ทางศีลธรรมจรรยา แต่ก็มิได้ขัดข้อเท็จจริงที่ว่า คุณค่าของชีวิตมนุษย์นั้นถูกตีราคาโดยสังคมส่วนรวม

แม้กระนั้น ความคิดเชิงปรัชญาว่าด้วยมูลค่า

แห่งชีวิตมนุษย์จะมีข้อถกเถียงที่แตกแยกเป็น 2 แนวคิด ได้แก่ ชีวิตมนุษย์หาค่ามิได้ได้ด้วยประเมินค่ามิได้ และชีวิตมนุษย์ตีราคาได้ด้วยการพิจารณาอย่างลึกซึ้ง แต่ทั้งสองแนวคิดก็หาได้ขัดแย้งต่อบทสรุปที่ว่า “ชีวิตมนุษย์มีค่าอย่างแท้จริง”

■ การวิเคราะห์เชิงนิติปรัชญาของมูลค่าชีวิตมนุษย์

หลัก “ความศักดิ์สิทธิ์แห่งชีวิตมนุษย์ (Sanctity of Life)” มีรากฐานมาจากแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่เกี่ยวกับคริสต์ศาสนาและปรัชญาบุคคลลักษณะนิยม (Personalism) และได้กลายเป็นพื้นฐานของจริยธรรมตะวันตกในเวลาต่อมา จริยธรรมดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมุติฐานของการกำกับศีลธรรมทางธรรมชาติและธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์อันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างกายและจิต พื้นฐานทางจริยธรรมนี้เห็นว่า ชีวิตมนุษย์เป็นคุณค่าที่มีอาจถูกพรากเอาไปได้ โดยไม่คำนึงถึงบุคลิกหรือคุณภาพชีวิต และชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่จะละเมิดมิได้ตั้งแต่คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก จวบจนกระทั่งถึงแก่ความตาย เพราะฉะนั้น ข้อคิดพื้นฐานที่ตั้งบนหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งชีวิตมนุษย์จึงมีเป้าหมายหลักเกี่ยวกับการคุ้มครองชีวิตของมนุษย์ อย่างที่มันเป็น และจะไม่แทรกแซงชีวิตอย่างที่ไม่สมควรเป็น (Breczko and Andruszkeiwicz, 2018, p.11)

ในขณะเดียวกัน จริยธรรมว่าด้วยคุณภาพชีวิตมีรากฐานมาจากประเพณีในยุคเรืองปัญญา ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของเหตุผลนิยม วิทยาศาสตร์นิยม และอภิปรัชญาเป็นพื้นฐาน จริยธรรม

ดังกล่าวพิจารณาถึงความเป็นเหตุเป็นผลและประโยชน์สุขเป็นสาระสำคัญ โดยพยายามที่จะเชื่อมโยงการมองโลกแบบพหุทัศน์กับความเป็นอิสระของปัจเจกชนเข้าด้วยกัน ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงสามารถจัดแบ่งระดับและขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่แต่ละช่วงเวลาได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นสถานการณ์ที่ถูกวิวัฒนาการขึ้นจากปัจจัยทางด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นิยามของคุณภาพชีวิตจึงสามารถปรับเปลี่ยนหรือทบทวนได้โดยอาศัยกระบวนการปรึกษาหารืออย่างมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งคนส่วนใหญ่สามารถชี้ผิดถูกได้ว่า พฤติกรรมแบบใดที่สมควรได้รับการยอมรับหรือถูกปฏิเสธ ด้วยประการฉะนี้ เป้าหมายของจริยธรรมว่าด้วยคุณภาพชีวิตจึงมุ่งได้รับความพึงพอใจจากคนส่วนใหญ่ และลดภัยอันตรายที่จักเกิดขึ้นแก่สังคม การตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกบนแนวคิดคุณภาพชีวิตจึงได้รับอิทธิพลจากหลักการของประโยชน์สุข (Utility) และหลักความเมตตา (Benevolence)

คุณภาพชีวิตสามารถให้คำจำกัดความได้ในหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการแพทย์ ทางด้านเศรษฐกิจ หรือทางด้านจริยธรรม ยกตัวอย่างเช่น กรณีนิยามภายใต้ขอบเขตทางการแพทย์ คุณภาพชีวิตอาจหมายถึง ลักษณะทางอารมณ์ กายภาพ และสวัสดิการสังคมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ยืนยันว่า ความสามารถในการดำรงชีวิตของเขาเป็นปกติ เป็นต้น ดังนั้น แม้มูลค่าของชีวิตจะมีค่ามากขึ้นไปกว่าการถูกพรากเอาไปได้ แต่บนพื้นฐานของจริยธรรมว่าด้วยคุณภาพชีวิตแล้ว การพรากเอาชีวิตไปอาจจะส่งผลดีกว่าการมีชีวิตอยู่เสียอีก เพราะ

การสูญเสียดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่คนหมู่มาก และนำมาซึ่งความปลอดภัยแก่สังคม เช่น การประหารฆาตรกรที่โหดร้ายป่าเถื่อน หรือการยุติการตั้งครรภ์ของหญิงที่ถูกข่มขืน เป็นต้น

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ยึดถือความคิดที่ว่า หากมีใครคนหนึ่งจะสามารถตีราคาชีวิตของตนได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือการตีราคาชีวิตมนุษย์ถือเป็นเรื่องขาดซึ่งเหตุและผลกำกับความคิดและการกระทำดังกล่าว คานท์ยังถือว่า การกระทำดีวินาชากรรมเพื่อให้พ้นต่อความทุกข์ระทมและความเจ็บปวด เป็นเรื่องไร้ซึ่งเหตุผลและขาดศีลธรรม แต่ก็มีข้อยกเว้นที่คานท์ยอมรับว่า การเสี่ยงที่จะสูญเสียชีวิตเป็นเรื่องที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้หากเป็นไปเพื่อรักษาชีวิตผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ คานท์จึงเห็นว่า ความเป็นเหตุเป็นผลของมนุษย์เท่านั้นที่นำไปสู่คุณค่าเชิงสัมบูรณ์แห่งชีวิต

ความคิดทางจริยศาสตร์ของอริสโตเติลเป็นเหตุผลที่ได้รับการรังสรรค์ขึ้นและเป็นอิสระต่อเจตจำนงของเทพเจ้า กล่าวคือ อริสโตเติลพิจารณาหลักการกระทำที่ถูกต้องของมนุษย์จากเหตุและผล ข้อความคิดเชิงปรัชญาที่เป็นรากฐานของการพัฒนาอารยธรรมตะวันตกปรากฏในหนังสือเรื่อง Nicomachean Ethics โดยอริสโตเติลเห็นว่า ภายใต้อารยธรรมนี้มีคุณค่าที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว ซึ่งก็คือ สภาวะที่บรรลุเป้าประสงค์หรือ Telos อริสโตเติลเชื่อว่า ทุกสิ่งควรที่จะดำรงอยู่อย่างที่เป็นตามถูกมุ่งหมายให้เป็น และสำหรับมนุษย์โดยทั่วไป สภาวะดังกล่าว หมายถึง ความมีเหตุผลและความเจริญรุ่งเรืองของการดำรงอยู่ ดังนั้น เจตจำนงแห่งการดำรงอยู่จึงเป็นหลักการที่อริสโตเติลเน้นย้ำถึงความมีชีวิตของมนุษย์ที่จะนำไปสู่

ความดีที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว (Thomson, 2022, February 14) ด้วยเหตุนี้ อริสโตเติล จึงสรุปว่า มนุษย์ควรถูกวัดคุณค่าบนฐานของการใช้เหตุผล

■ การวิเคราะห์เชิงนิติเศรษฐศาสตร์ ของมูลค่าชีวิตมนุษย์

หากพิจารณาตามหลักประโยชน์นิยมแล้ว การกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่า มนุษย์ก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่ส่วนตัวและส่วนรวม ย่อมจะนำไปสู่การจัดสรรความยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้น การวิเคราะห์ทางนิติเศรษฐศาสตร์ของมูลค่าชีวิตมนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การวิจัย และนำผลการวิจัยมากำหนดเป็นแนวทางของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตายอย่างเป็นรูปธรรม

ปรัชญาทางกฎหมายแสดงให้เห็นว่า ความเป็นเหตุเป็นผล คือ มูลค่าชีวิตมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า “ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory)” ทฤษฎีนี้มีรากฐานแนวคิดที่ว่า การกระทำของมนุษย์เป็นผลจากการพิจารณาตัดสินใจที่ใช้การไตร่ตรองอย่างรอบคอบตามหลักการใช้เหตุผลเป็นแกนกลาง (Petracca, 1991, p.289) หรือกล่าวได้ว่า ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลมีสมมุติฐานสำคัญว่าการตัดสินใจกระทำหรืองดเว้นการกระทำของมนุษย์เกิดจากการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือมาทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือผลประโยชน์ส่วนตนสูงสุด ดังนั้น อย่างน้อยที่สุด การคำนวณมูลค่า

ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนหลักการของ “มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล” ก็สอดคล้องต้องกันกับการประเมินคุณค่าของปรัชญาทางกฎหมายที่นำเสนอโดยค่าน้ำ และอริสโตเติลอย่างเห็นได้ชัด และปิดข้อคัดค้านที่ว่า นิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์มีองค์ความรู้ที่ขัดแย้งกันให้ตกไป

งานวิจัยทางการบัญชีให้ความสำคัญกับการวัดมูลค่าสินทรัพย์ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) อย่างมากในปัจจุบัน แรงจูงใจของการให้ความสำคัญดังกล่าวเกิดจากแบบจำลองทางการบัญชีแบบเดิมนั้นไม่สามารถที่จะจัดการกับรายงานทางการเงินขององค์กรที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจใหม่ (New Economy) ซึ่งสินทรัพย์ไม่มีตัวตนมีบทบาทสำคัญสำหรับการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน แม้ว่าที่ผ่านมา นักบัญชีมีความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะวัดค่าทุนมนุษย์อันเป็นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ แต่ก็ต้องเผชิญกับข้อจำกัดบางประการของความซับซ้อนเชิงแนวคิดของการวัดค่า เช่น มนุษย์ไม่สามารถถูกครอบครองหรือถูกเป็นเจ้าของได้ เพราะมนุษย์มีเจตจำนงเสรี (Free Will) ดังนั้น ให้องค์กรใด ๆ สามารถควบคุมมนุษย์ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ประเด็นที่สร้างความยากลำบากต่อการวัดค่ามนุษย์ทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งคือ ระดับของความไม่แน่นอนที่มนุษย์จะสร้างความสำเร็จทางการดำเนินงานและการเงินจากการลงทุนในมนุษย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การลงทุนในมนุษย์เป็นการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งไม่สามารถบันทึกเป็นสินทรัพย์ในงบแสดงฐานะการเงินได้ ด้วยเหตุนี้ มาตรฐานการรายงานทางการเงินจึงกำหนดให้การลงทุนที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น การฝึกอบรม การให้

โบนัส เป็นต้น ต้องบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในงวดเกิดขึ้นโดยทันที

สมมติฐานหลักของการรับรู้สินทรัพย์ประเภททุนมนุษย์ คือ องค์กรสามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) จากการลงทุนในทุนมนุษย์ได้ และค่าเช่าทางเศรษฐกิจจะสามารถชดเชยจำนวนเงินของการลงทุนได้จนหมดสิ้น งานวิจัยเชิงทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์แรงงานกำหนดสภาพแวดล้อมที่สมมุติฐานดังกล่าวเป็นจริง ดังที่ Livne (2015, p1) เสนอว่าการลงทุนเพื่อสร้างทักษะความชำนาญแก่พนักงานเพื่อธุรกิจของกิจการโดยเฉพาะ แทนที่จะเป็นทักษะทั่วไป จะสร้างค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้แก่กิจการที่ลงทุนโดยตรงอย่างคุ้มค่า เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทักษะความชำนาญเฉพาะจะเป็นประโยชน์แต่เพียงกิจการที่ลงทุนเท่านั้น หากได้มีประโยชน์แก่กิจการอื่นไม่ เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า พนักงานที่ได้รับการฝึกฝนทักษะความชำนาญจะไม่สามารถสร้างค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเองได้ เพราะทักษะความชำนาญที่ได้รับการฝึกฝนนั้นไม่สามารถโอนไปยังสถานการณ์อื่น แต่ในกรณีของทักษะทั่วไป พนักงานที่ได้รับการฝึกฝนสามารถเปลี่ยนนายจ้างหรือกิจการได้ตามแต่เจตจำนงอิสระ และจะได้รับประโยชน์จากค่าจ้างที่สูงขึ้น พนักงานดังกล่าวจึงสามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเองได้หากว่าค่าจ้างของเขามีระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็นหลังจากได้รับการฝึกฝน นัยสำคัญของ Livne (2015, p.1) ของการวัดค่าทุนมนุษย์ที่กฎหมายควรตระหนักได้แก่ หากบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีทักษะความชำนาญทั่วไปที่สามารถโอนไปยังกิจการต่างๆ และสร้างประโยชน์คุ้มค่าได้ รายได้ของบุคคลนั้น

ควรได้รับการพิจารณาเป็นค่าจ้างเฉลี่ยของตลาดเป็นขั้นต่ำที่สุด หากค่าจ้างที่เขาได้รับเท่านั้น หากค่าจ้างที่เขาได้รับต่ำกว่าราคาตลาด ศาลควรคำนึงถึงราคาตลาดเมื่อพิจารณากำหนดค่าสินไหมทดแทน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เสนอแนะมิติทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับมูลค่าชีวิตมนุษย์ โดยคำนึงถึงพื้นฐานของเหตุผลเป็นสาระสำคัญ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจไม่เพียงแต่ส่วนตนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่สังคมด้วย ดังนั้น การสูญเสียชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันจึงเป็นการสูญเสียส่วนบุคคล แต่ังก่อให้เกิดผลกระทบภายนอก (Externality) ต่อสังคมส่วนรวมด้วยเช่นกัน

■ ข้อเสนอการแก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทน

ค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตายเป็นการชดเชยทางแพ่งโดยแท้ การพิจารณาความยุติธรรมที่เป็นที่ประจักษ์ถือเป็นหัวใจหลักของข้อเสนอแนะ อันอยู่บนทฤษฎีทางนิติเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้รับการจัดสรรปันส่วนความยุติธรรมอย่างแต่ละฝ่ายควรจะได้รับและควรจะสูญเสีย กล่าวคือ การกำหนดค่าสินไหมทดแทนแบบใหม่นี้ประกอบด้วยขั้นบันไดการชดเชย 3 ขั้น (Three-step Compensation) ดังนี้

ขั้นได้ขั้นที่ 1 การกำหนดมูลค่าของประโยชน์ทางเศรษฐกิจเชิงปัจเจกตลอดชีวิต (Value of Lifetime Personal Economic Benefits)

ที่ผู้เสียหายสามารถก่อให้เกิดขึ้นได้ หากยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงแก่กรรมตามอายุขัยตามธรรมชาติ แกนกลางของการกำหนดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า “มนุษย์เป็นผู้มีเหตุและผล” การชดเชยความมีเหตุผลของมนุษย์ถือเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนระดับต่ำสุด (Minimum Level of Compensation) ทั้งนี้ ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจตลอดชีวิต คือ มูลค่าชีวิตเชิงปัจเจก (Personal Value of Life) หรือสิ่งที่ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญต่อชีวิตของพวกเขาเอง ยกตัวอย่างเช่น นักธุรกิจที่สามารถสร้างความร่ำรวยจากการประกอบอาชีพก็ย่อมต้องได้รับการชดเชยตามที่เขาคควรจะได้ เป็นต้น

บันไดขั้นที่ 2 การกำหนดมูลค่าของประโยชน์ทางเศรษฐกิจเชิงส่วนรวมตลอดชีวิต (Social Value of Lifetime Economic Benefits) ที่ผู้เสียหายสามารถก่อให้เกิดขึ้นได้ หากยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงแก่กรรมตามอายุขัยตามธรรมชาติ แต่ค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้เป็นการวัดมูลค่าอันกระทบต่อสังคม ซึ่งเกิดจากการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย มูลค่าของชีวิตเชิงสังคม (Social Value of Life) คือ คุณค่าที่ผู้หนึ่งผู้ใดมีต่อผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม การกำหนดค่าเสียหายที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงแค่สิ่งที่เขาสร้างเพื่อตัวเขาเองเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่เขาสร้างให้แก่โลกและสังคมส่วนรวมด้วย ดังนั้น นักกฎหมายผู้ยากไร้ที่ยึดถืออุดมการณ์คงสร้างทรัพย์สินคุณงามความดีเพียงเล็กน้อยแต่ทำให้สังคมก้าวหน้าทางกฎหมายขนานใหญ่ก็ย่อมต้องได้รับการชดเชยอย่างใหญ่หลวงด้วยเช่นกัน

บันไดขั้นที่ 3 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ (Punitive Damages) อันเป็นการ

บังคับใช้เจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้คุณค่าแก่ชีวิตมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน และมุ่งเน้นความรับผิดชอบของจำเลยที่สร้างความสูญเสียแก่ชีวิต โดยมีได้คำนึงถึงฐานะทางการเงินของผู้เสียหายแต่อย่างใด เพื่อที่จะป้องปรามและลงโทษให้เข็ดหลาบสำนึกแก่ผู้กระทำละเมิดและการกระทำละเมิดในอนาคต โดยเน้นการลงโทษตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งเหตุของการกระทำละเมิดเป็นพื้นฐาน ส่วนของค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเป็นองค์ประกอบส่วนเพิ่ม (Marginal Component) เหนือมูลค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ซึ่งศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจในการกำหนดองค์ประกอบส่วนเพิ่มให้เหมาะสมต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและศีลธรรมอันดีของประชาชน

แนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติแห่งกฎหมายควรดำเนินการจัดทำร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ... ซึ่งกำหนดเงื่อนไขการให้ค่าสินไหมทดแทนสอดคล้องกับแนวคิดการกำหนดค่าสินไหมทดแทนแบบขั้นบันไดการชดเชย 3 ขั้นตามหลักนิติเศรษฐศาสตร์ โดยมีสาระสำคัญว่า

“มาตรา 438 ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ การคืนหรือการใช้ราคาทรัพย์สินอันผู้เสียหายได้เสียไปจากเหตุละเมิด หรือค่าเสียหายอื่นใด อันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อชดเชยความเสียหายอันสืบเนื่องจากละเมิด รวมทั้งค่าเสียโอกาส ดอกผลของค่าเสียโอกาส ผลประโยชน์อันควรได้รับไป

จวบจนสิ้นอายุขัยตามธรรมชาติหากละเมิดหา
ได้เกิดขึ้นไม่ และค่าเสียหายเพื่อการลงโทษด้วย

ศาลจักกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดย
พิจารณาแต่ละส่วนต่อกันไป และให้ถือผลรวม
ของทุกส่วนเป็นจำนวนรวมของค่าสินไหม
ทดแทนที่ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ ดังนี้

(1) ผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหายอัน
ควรได้รับไปจวบจนสิ้นอายุขัยตามธรรมชาติ

(2) ผลประโยชน์ของสังคมที่สูญเสียไปอัน
เกิดจากการตายของผู้เสียหาย และ

(3) ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ กรณีปรากฏ
เป็นที่ประจักษ์แก่ศาลว่า ผู้กระทำละเมิดมี
เจตนาร้าย หรือจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่าง
ร้ายแรง หรือมีพฤติการณ์ทารุณโหดร้ายหรือ
ไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ศาลกำหนดได้เป็น
จำนวนเท่าของจำนวนใน (1) และ (2) รวมกัน”

การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 438 จะนำมาซึ่งความยุติธรรมที่พึง
เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิด
จนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย อีกทั้งยังป้องปราม
และลงโทษให้เข็ดหลาบสำนึกแก่ผู้กระทำละเมิด
และการกระทำละเมิดในอนาคต นวัตกรรมทาง
กฎหมายดังกล่าวจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าทาง
กฎหมายแก่ประเทศไทยในเรื่องละเมิดไม่มาก
ก็น้อยต่อไป

■ บทสรุป

ปัญหาของการกระทำละเมิดจนเป็นเหตุให้
ผู้เสียหายถึงแก่ความตายถือเป็นกรณีที่ศาล
ไม่สามารถตัดสินพิจารณาคดี เพื่อนำสภาพเดิม
กลับคืนสู่ผู้เสียหายเพื่อยังผลในเรื่องความ
ยุติธรรมได้ เนื่องจากโจทก์ประสบปัญหาเรื่อง

การพิสูจน์เพื่อให้ศาลทราบถึงมูลค่าความ
เสียหายที่แท้จริงที่โจทก์พึงได้รับ กรณีดังกล่าว
จึงเกิดคำถามเกี่ยวกับมูลค่าที่แท้จริงของชีวิต
มนุษย์ รวมไปถึงแนวทางการบังคับใช้กฎหมาย
เพื่อให้เกิดความแน่นอนและเป็นธรรม

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำ
ละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย
จึงจำเป็นต้องพิจารณาแนวทางการวัดมูลค่า
ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ
ปราชญ์ทางนิติศาสตร์ที่เล็งเห็นว่า “ชีวิตมนุษย์
มีค่าอย่างแท้จริง” ในขณะที่การวัดมูลค่าของ
ชีวิตมนุษย์ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์เป็นไป
ตามหลักประโยชน์นิยมบนพื้นฐานว่า มนุษย์เป็น
ผู้ก่อให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจแก่ส่วนตัว
และส่วนรวม และเป็นไปตามทฤษฎีการเลือก
อย่างมีเหตุผล ซึ่งสามารถวัดมูลค่าของชีวิต
มนุษย์ได้จากมุมมองต่าง ๆ เช่น การแสวงค่าเช่า
ทางเศรษฐกิจ การพิจารณาราคาตลาดของ
ค่าจ้าง การวัดมูลค่าที่สะท้อนจากทักษะความ
ชำนาญเฉพาะตัว หรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ
อันอาจเกิดขึ้นจากการสูญเสียบุคคลหนึ่ง ๆ
เป็นต้น

อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของกรอบแนวคิดของ
วัดมูลค่าชีวิตมนุษย์ในทางนิติเศรษฐศาสตร์
ข้อเสนอแนะแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วย
การประเมินค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำ
ละเมิดจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย
ของประเทศไทย คือ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ
ในมาตรา 438 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการ
กำหนดค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดโดย
พิจารณาจาก การกำหนดมูลค่าของประโยชน์
ทางเศรษฐกิจในเชิงปัจเจก และในเชิงส่วนรวม

ตลอดชีวิตของผู้เสียหาย รวมไปถึงการกำหนด
ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษแก่ผู้ที่ทำ
ละเมิดเพิ่มเติมได้

■ บรรณานุกรม

Bayles, M. D. (1978). The Price of Life.
Ethics 89, 1, 20-34.

Breczko, A., & Andruszkiewicz, M. (2018).
The Question of the Value of Human Life
in Theoretical Discussions and in Practice.
A Legal Philosophical and Theory of Law
Perspective. *Bialstockie Studia Prawnicze*
23, 4, 9-23.

Chomsevok, P. (2007). *Punitive Damages in
Torts. Master of Laws Thesis*. Thammasat
University.

Hiers, R. H. (2010). Ancient Laws, Yet Strangely
Modern: Biblical Contract and Tort
Jurisprudence. *University of Detroit
Mercy Law Review* 88, 473-481.

Kant, I. (1969). *Foundations of the Metaphysics
of Morals: Text and Critical Essays; edit
by Robert Paul Wolff*. Indianapolis: Bobbs-
Merrill Co.

Livne, G. (2015). Accounting for Human Capital.
Wiley Encyclopedia of Management,
1-4.

Phoowatpibool, C. (2019). Legal Problems
of Non-Pecuniary Compensation Especially
Mental Damages: Comparative Study of
Tort Law in Thailand and the USA.
Assumption University Law Journal,
10 (2), 154-168.

PhraSarasaasraphun (Chuen Charuwat).
(2011). *Advanced Civil and Commercial
Code (Obligations) Lecture Note for
LL.M. 1935*. Thammasat and Politics
University (1st ed.). (pp. 32-55). Bangkok:
Winyuchon.

Tangkitvanich, S. et al. (2010). Legal
Development of Punitive Damages in
Thailand. *Research Report*. Office of
Justice Affairs.

Thomson, J. (2022, February 14). *Why Do
We Value Human Life?*. Big Think. [https://
bigthink.com/thinking/value-human-life/](https://bigthink.com/thinking/value-human-life/)

VanDrunen, D. (2007). Natural Law, the Lex
Talionis, and the Power of the Sword.
Liberty University Law Review, 2(3),
945-967.

